یاسای ڕێکخراوە کوردستانییە غەیرە حکومییەکانی
هەرێمی کوردستانی عێراق

بە ناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بە ناوی گەلەوە
ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی دەرهێنان: ١٥
ڕۆژی دەرهێنان: ٢٠٠١/١٠/٢٤

پشت بە حوکمەکانی بڕگە (١)ی ماددەی (٥٦) و ماددەی (٥٣) لە یاسای ژمارە (١)ی هەموارکراوی ساڵی (١٩٩٢)و، لەسەر داوای ئەنجومەنی وەزیران وئەو یاسارکاربیەش کە ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی ئاسایی ژمارە(٩)ی ڕۆژی (٢٠٠١/١٠/٢٣)یدا ئەنجامی داوەو، بەپێی ئەو دەسەڵاتەش کە بڕگە(٣)ی ماددەی دووەمی یاسای ژمارە(١٠)ی ساڵی ١٩٩٧پێمانی داوە، بڕیاری دەرهێنانی ئەم یاسایەی خوارەوەمان دا:

یاسای ژمارە (١٥)ی ساڵی ٢٠٠١
یاسای ڕێکخراوە کوردستانییە غەیرە حکومییەکانی
هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

مەبەست لەم دەستەواژانەی خوارەوە لەم یاسایەدا ماناکانی بەرامبەریانە:

١ـ هەرێم: هەرێمی کوردستانی عێراق.

٢ـ وەزارەت: وەزارەتی ناوخۆ.

٣ـ وەزیر: وەزیری ناوخۆ.

٤ـ ڕێکخراو: هەر ڕێکخراوێکی کوردستانیی غەیرە حکومییە کە بەرژەوەندی گشتیی بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بزاڤی مرۆڤایەتیی لە خۆگرتبێ.

بەشی یەکەم
دامەزراندن

ماددەی دووەم:

١ـ رێکخراو دەستەیەکی سەربەخۆی غەیرە حکومییە، لە چەند کەسانێکی تەبیعی پێک هاتووەو بۆ وەدیهانینی ئامانجەکانی خۆی لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بزاڤی مرۆڤایەتی لە هەرێمدا دادەمەزرێ.

٢ـ ئەم رێکخراوە خاوەن شەخسییەتی مەعنەویی خۆبەتی و بۆی هەیە لە پێناوی وەدیهانینی ئەو ئامانجانەی دەقەکانیان لەم یاسایەدا هاتووە مولکایەتیی مولک ومالی دەسهەلگرو دەسهەلنەگر(الاموال المنقولة وغير المنقولة) ی ببێ.

٣ـ ئەم رێکخراوە دەشێ، دوای وەرگرتنی رەزامەندیی وەزیر، چالاکیی مرۆڤایەتی خۆی لە دەرەوەی هەرێمیشدا پیادە بکات.

٤ـ ئەم رێکخراوە بۆ وەدیهانینی ئامانجەکانی خۆی نەبێ هەوڵی وەدەست هانینی هیچ سوودو قازانجێکی ماددی نادات.

ماددەی سێیەم:

ئەو کەسەی کە لە بەردەم دادگاکان و لایەنە رەسمی و نارەسمییەکاندا دەبێ بە نوێنەری رێکخراوەکە تەنیا سەرۆکی رێکخراوەکە خۆبەتی یان ئەو کەسەیە کە سەرۆکەکە ئەو نوێنەرایەتییەی پێ دەسپێرێ.

ماددەی چوارەم:

بۆ دامەزراندنی رێکخراوەکە مەرجە ئەم شەرتوشرووتانە هەبن:

١ـ ئەندامانی دامەزرێنەری رێکخراوەکە نابێ لە پێنج ئەندام کەمتر بن. ئەمانە داواکارییەک پێشکەش بە وەزیری ناوخۆ دەکەن و هەموویان ئیمزای دەکەن. دەبێ ئەهلییەتی یاساییان هەبێ و هاوپێچ لەگەڵ داواکەدا پێڕۆی ناوخۆی لەگەڵدابێ کە ئەم بەیاناتەی خوارەوەشی تێدا بێ:

أ ـ ناوی رێکخراوەکە و مەبەستی دامەزراندنی رێکخراوەکە بە مەرجێ مەرکەزی ئیدارەکەی لەناو هەرێمدا بێت.
ب ـ ناوو نازناوو جنسییەت و تەمەن و پیشەو جێگای دانیشتن و ئەهلییەتی زانستیی یەک بەیەکی ئەندامەکان.
ج ـ داهاتی دارایی وسەرچاوەکانی داهاتی رێکخراوەکە.
د ـ ئەو هەیئەتانەی کە رێکخراوەکە دەنوێنن و ئیدارەکەی دەگرنەئەستۆ، لەگەڵ روونکردنەوەی ئیش وکارو شێوازی بەگەنکردن و کۆتایی هاتنیان.
٢ـ دەبێ مەبەست لە دامەزراندنی رێکخراوەکە روون و ئاشکرا بێت و راگەیەنرابێ و لەگەڵ پێڕۆی گشتیدا(النظام العام)پێچەوانە نەبێ.
٣ـ دەبێ رێکخراوەکە بە رێگاو شێوازی مەشروع و بەپێی حوکمەکانی یاسا کارپێکراوەکانی هەرێم مەبەستەکانی خۆی بپێکێ و لەگەڵ پێداویستی پێڕۆی حوکمی فیدراڵیشدا پێچەوانە نەبێ.
٤ـ نابێ ئامانجی ئەوە بێ کە تۆوی دووبەرەکی و فەرق وجیاوازی لە نێوان نەتەوەو ئایین و مەزەبە جۆر بەجۆرەکاندا بچێنێ.

ماددەی پێنجەم:

١ـ وەزیر دەبێ لەماوەی شەست رۆژدا کە لە رۆژی لە وەزارەت تۆمار کردنی داواکارییەکەوە دەست پێ دەکا سەیری داواکارییەکە بکاو بیبڕێتەوە. خۆ ئەگەر داواکارییەکە شەرتوشرووتی یاسایی تەواو بەجێ نەهێنابوو ئەوە لەو بارەدا وەزیر دەبێ هەواڵەی دامەزرێنەرەکانی بکاتەوە تا کەم وکورتیەکانی بهێننەوە سەربار، ئەوجا ماوەی بڕاندنەوەی داواکارییەکە لە رۆژی داواکارییە تازەکەوە حساب دەکرێ.
٢ـ ئەگەر هات و وەزیر، لەبەر هەر هۆیەک بێ، داواکارییەکەی رەت کردەوە ئەوە لەو بارەدا ئەندامانی دامەزرێنەر بۆیان هەیە لە دادگای تەمییزی هەرێمدا تەمییزی بکەنەوە لەماوەی پازدە رۆژدا ـ کە لە رۆژی تەبلیغەوە دەست پێ دەکا ـ ئیدی بڕیار بڕیاری دادگاکەیەو دەبڕدرێتەوە.

٣ـ ئەگەر هات و داواکارییەکە لەو ماوەیەدا کە لە برگەی(١)دا هاتووە نەبڕێندرایەوە، ئەوە لەو بارەدا بە قبوڵکراو لە قەڵەم دەدرێ.

ماددەی شەشەم:

لە پێڕۆی ناوخۆی رێکخراوەکەدا دەبێ هەموو ئەو حوکمانە دیاربکرێن کە پەیوەندییان بە رێکخستنی کاروباری ئیداری و دارایی و هونەری و چۆنێتیی دانان و دامەزراندنی کەسانی سەر بە رێکخراوەکە و قبوڵ کردنی ئەندامەکانییەوە هەیە.

ماددەی حەوتەم:

رێکخراوەکە دەبێ ئەم سجل و تۆمارانەی خوارەوە رابگرێ بەمەرجێ دایەرەی کاتبی عەدل تەسدیقی کردبن:

١ـ سجلی ئەندامان و (ئەوانەی سەربە رێکخراوەکەن).

٢ـ سجلی بڕیارو مەحزەری دانیشتنەکان.

٣ـ سجلی پرۆژەکان.

٤ـ سجلی حساب و حسابکاری.

٥ـ سجلی ئەموال و کەلوپەلەکان.

بەشی دووەم
ئامانجەکان و شێوازی کار

ماددەی هەشتەم:

رێکخراو بۆ وەدیهانینی ئەمانەی خوارەوە تێدەکۆشێ:

١ـ بەشداریکردن و هاوکۆمەکی لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بژاقی مرۆڤایەتی لە هەرێم و دەرەوەی هەرێمدا بە هەماهەنگی و هاودەنگی لەگەڵ وەزارەتی ناوخۆ و وەزارەتی یارمەتی مرۆڤایەتی و هاوکاری و وەزارەتە پێوەندیدارەکانی دیکەدا.

٢ـ هاوکاری لەگەڵ رێکخراوە بیانییەکانی ناو هەرێم لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بژاقی مرۆڤایەتیدا.

ماددەی نۆیەم:

ڕێکخراو ئامانجەکانی خۆی لەم ڕێگایانەی خوارەوە دێنێتەدی:

١ـ ئەو داهاتە داراییەی کە لەبەردەستیدا هەیە.

٢ـ لە موناقەصەو موزایەداتی جێبەجێ کردنی پرۆژە ئاوەدانکاریەکانی کوردستاندا بەشدار دەبێ و گرێبەستیی دەکات.

٣ـ پێوەندی لەگەڵ کوردە پەنابەرو غەریب کەوتووەکانی هەندەرانی کوردستاندا دەکاو، دنەیان دەدا کە سەرمایەکانیان لە پرۆژە گەلی بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو فراژوو کردنی(التنمیة) هەرێمدا وەبەربهێنن.

٤ـ بانگهێشت بکات بۆ سازدانی کۆنفرانسی ناوخۆو نێودەوڵەتیش بۆ لێکۆڵینەوەی مەسەلەی بەرەو چاکتر بردن و پێشخستنی پرۆژەکان تا ئامانجەکانیان بێتەدی.

٥ـ بەرژەوەندی گشتی وا دەخوازێ کە حکومەتی هەرێمیش لەگەڵ ڕێکخراوەکەدا بۆ جێبەجێ کردنی پرۆژە فراژوکارییەکان لە هەرێمدا هاوپشک بێ و بەشداری بکات.

بەشی سێیەم
دارایی ڕێکخراوەکە

ماددەی دەیەم:

ڕێکخراو، دارایی خۆی بە بوجەیەکی ساڵانە بەڕێوەدەبا کە بەپێی پێڕۆی حسابکاریی دایەرە ڕەسمییەکان ڕێکی دەخاو جێبەجێی دەکا. هەموو حساب و حسابکاریەکیشی دەکەوێتە ژێر ڕکێفی تەدقیقکردنی ریقابەی دارایی هەرێمەوە.

ماددەی یازدە:

دارایی ڕێکخراوەکە لەمانەی خوارەوە پێک دێ:

١ـ ئەو بەش و پشکەی کە ئەندامەکان دەیدەنێ.

٢ـ ئەو دەسنگەو بەخشش و خەڵات و پیتاک و دارایی و وەقف و وەسیەتەی کە تاکە تاکەی خەڵک و لایەنی دیکە دەیدەنێ.

٣ـ ئەو داهاتانەی کە رێکخراوەکە بە بزاف و چالاکیی خۆی و وەبەرهێنانی دارایی خۆی دەستی دەکەوێ.

ماددەی دوازدە:

رێکخراوەکە بۆی هەیە لەگەڵ رێکخراوە بیانیەکاندا گرێ بەستی بکات یان کۆمەک و پیتاکی ماددی و عەینی لە هەندەرانەوە وەربگرێ، لەم بارەدا پێویستە وەزارەتی ناوخۆو وەزارەتی یارمەتی مرۆڤایەتی و هاوکاری ئاگادار بکات.

ماددەی سیازدە:

رێکخراو پێویستە لە کۆتایی هەموو ساڵێکی دارایی یان لەکاتی زەرورەتدا ئەم راپۆرتانەی خوارەوە پێشکەش بە لایەنە پێوەندیدارەکان بکات:

١ـ راپۆرتی دارایی ساڵانە کە هەموو داهات و خەرجی تێدابێت.

٢ـ راپۆرتێکی ئاودامانی ساڵانە کە هەموو خزمەت و پرۆژەی بە هاناچوون و ئاوەدانکردنەوەو بزاڤی مرۆڤایەتی تێدابێت و ئەو لایەنانەش نیشان بدات کە سوودیان لێی وەرگرتووە.

٣ـ راپۆرتێک هەموو پلان و بەرنامەی بە هاناچوون و ئاوەدانکاری و فراژوکاریی هەرێمی تێدابێت کە بۆ ساڵی تازەی دارایی بنیاددەنرێن.

ماددەی چواردە:

١ـ رێکخراو لە مزوگرێی دامەزراندن(رسوم التأسیس)و مزوکرێی تەسدیقکردنی سجلەکانی سەرفرازە(عەفو دەکرێ).

٢ـ سەرۆکایەتیی ئەنجومەنی وەزیران یان ئەو کەسەی کە ئەنجومەنی وەزیران دەسەڵاتی داوەتێ بۆی هەیە بەپێی بەندو بەست(ضوابط)رێکخراوەکە لە باج و مزوگرێی گومرگ عەفو بکات تا رێکخراوەکە ئامانجەکانی خۆی بهێنێتەدی.

ماددەی پازدە:

رێکخراو بۆی هەیە، دوای رەزامەندیی وەزیر، رێکخراوەکە هەڵبوەشێنێتەوە یان تێکەڵ بە رێکخراوێکی دیکەی بکات کە

ئامانجەکانیان چونیەک بن و زۆربەی ئەندامەکانیشیان رازی بن. ئەگەر وەزیریش رازی نەبێ ئەوە ، لەم بارەدا بڕیارەکەی وەزیر ئەوەی لەباردا هەیە کە لەبەردەم دادگای تەمییزی هەرێمدا لە ماوەی(١٥) رۆژدا کە لە رۆژی دەرچوونی بڕیارەکەوە دەست پێ دەکا تانەی لێ بدرێ.

ماددەی شازدە:

لەسەر داواکردنی وەزیر یان ئەو کەسەی کە وەزیر دەسەلاتی پێ دەدا، دادگای بیدائەی ناوچەی رێکخراوەکە دەشێ بە بڕیارێ پاش وەرگرتنی پلەی بنبڕی رێکخراوەکە هەڵبوەشێنێتەوە لەم حاڵەتانەی خوارەوەدا:

١ـ ئەگەر ماوەی ساڵێک بەسەر دامەزراندنی رێکخراوەکەدا تێپەڕبووبێ و، رێکخراوەکە بەبێ هیچ هۆکارێکی لە دەسەلاَت بەدەر، ئیش وکاری خۆی بەپێی دەقی پێڕۆکەی دەست پێ نەکردبێ.

٢ـ ئەگەر بزاڤەکانی لەو ئامانجانە لایدابێ کە بۆی دامەزراوە.

٣ـ ئەگەر ئەوەندە لاواز بووبێ کە نەتوانێ عەهد وپەیمان وئیلتیزاماتی دارایی ویاسایی خۆی بەجێ بهێنێ.

ماددەی حەڤدە:

ئەگەر رێکخراوەکە بە ئارەزووی خۆی، خۆی هەڵوەشاندەوە، ئەوە لەو بارەدا هەیئەتەکەی خۆی پاکتاوکارێک (مصفي) یان پتری بۆ دادەنێ، بەلاّم ئەگەر دادگا هەڵی بوەشێنێتەوە، ئەوە لەم بارەدا دادگای بیدائەی ناوچەی رێکخراوەکە پاکتاوکاری بۆ دادەنێ و دەستبەجێ دەست بەسەر موڵک ودارایبیدا دەگرێ تا پاکتاوکردنی یاسایی تەواو دەبێ.

ماددەی هەژدە:

بڕیارەکانی دادگای بیدائە لەو حاڵەتانەدا کە دەقەکانیان لە ماددەی (١٦و١٧)ی ئەم یاسایەدا هاتووە یارای ئەوەیە لەماوەی (١٥)رۆژدا کە لە رۆژی دواتری تەبلیغەکەوە دەست پێ دەکا، لەبەر دەم دادگای تەمییزی هەرێمدا تانەی لێ بدرێ.

ـ حوكمە گشتييەكان ـ

ماددەی نۆزدە:

١ـ رێكخراوە كوردستانييە عيراقييە ناحكومييەكان كەئێستا بەرقەرارن، دەبێ لەماوەی شەش مانگدا كە لە رۆژی بەكارخستنی ئەم ياسايەوە دەست پێ دەكا هەموو بارودۆخێكی خۆيان بەجۆرێ بهێننە ژێربار كە لەگەڵ حوكمەكانی ئەم ياسايەدا بگونجێ.

٢ـ ئەو رێكخراوانەش كە حوكمی برگە(١)ی ئەم ماددەیە نەهێننەجێ، بەپێی ياسا بەهەڵوەشاوە لەقەڵەم دەدرێن.

ماددەی بيست:

هەر رێكخراوێ بەپێچەوانەی ئيلتيزامات وپێكهاتنێ كە لەناو هەرێم يا لە دەرەوەی هەرێم بەستبێتی پرۆژەكان جێ بەجێ بكات، ئەوە، لەو بارەدا وەزير بۆی هەیە بە پێی حوكمەكانی ئەم ياسايە وياسا كارپێكراوەكانی ديكە ئەو رێكخراوە بداتە دادگا.

ماددەی بيست ويەك:

رێكخراو بۆی هەیە، دوای رەزامەندیی وەزير لق لە پارێزگاكانی هەرێم يان دەرەوەيدا بكاتەوە.

ماددەی بيست ودوو:

كاروباری رێكخراوە مرۆييە غەيرە حكومييە بيانيەكانی ناو هەرێم، بەپێڕۆيەك كە سەرۆكايەتيی ئەنجومەنی وەزيران بۆيانی دادەنێ رێك دەخرێ.

ماددەی بيست و سێ:

هەر دەقێ پێچەوانەی حوكمەكانی ئەم ياسايە بێت ناخرێتە بەركار.

ماددەی بيست وچوار:

وەزيری ناوخۆ بۆی هەیە رێنمايی پێويست بۆ ساناكردنی جێبەجێ كردنی حوكمەكانی ئەم ياسايە دەربهێنێ.

ماددەی بیست و پێنج:

پێویستە ئەنجومەنی وەزیران حوکمەکانی ئەم یاسایە بخەنە بەرکار.

ماددەی بیست و شەش:

ئەم یاسایە لە رۆژی بڵاوکردنەوەی لە (وەقائعی کوردستان) دا دەخرێتە بەرکار.

د.رۆژ نوری شاویس
سەرۆکی ئەنجومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق

هۆکارە زەروورەکان

لە بەرژەوەندی گەلەکەمانە، بەتایبەتیش لەم قۆناغی ئەزموونە دیموکراتیەماندا و مافی رەوای خۆشێتی کە رێکخراوگەلی لە بواری بە هاناچوون و ئاوەدانکاری وفراژوکاریدا ببێ و، لە پێناوی رەخساندنی دەرفەتیش بۆ رێکخراوە کوردستانیەکان کە بتوانن لە رێگای پێشکەشکردنی خزمەت و پرۆژەو یاریدەدانی بنیادی ئابووریی نیشتمانی یەوە هاوبەشی لەو بوارانەدا بکەن وسوودیش لە شارەزایی و وزەوتوانای هەموو چین وتوێژێکی کۆمەڵگاکەمان وەربگیرێ، لەبەر ئەوانە، هەمووی، ئەم یاساکارییە ئەنجام درا.